

СТРАТЕГИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ У РЕШАВАЊУ ДУЖНИЧКЕ КРИЗЕ У ЗЕМЉАМА ЕВРОЗОНЕ

Слободан Ђуровић, Милан Ђуровић и Јелена Ђуровић
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
– Факултет за економију и инжењерски менаџмент

Европска унија настала је 7. фебруара 1992. године, потписивањем Мастрихтског уговора и уговора којим је извршено удруживање Европске заједнице, односно раније Европске економске заједнице за угљ и челик и Европске заједнице за атомску енергију.

Уједињене Европе са заједничким, политичким, институционалним оквиром је врло стара, јер се могу пронаћи елементи политичке, административне културне и уније још за време Римског царства. После Другог светског рата политички услови су променили и највећи број земаља западне Европе дефинитивно се определио за демократију и идеју братства и солидарности међу народима. То је створило могућност да се реализује идеје за интеграцију и настанак Европске уније. Европска монетарна унија ЕМУ је 1. јануара 1999. године увела евро као званичну валуту, чиме је престанак постојања националних валута отклонио сваки девизни ризик у трансакцијама унутар Европске уније и донело велике уштеде због престанка конверзије националних валута. Светска економска криза траје већ годинама, а већина економских аналитичара повезује њен почетак са великом куповином некретнина у САД, јер су банке одобравале високоризичне кредите са малом отплатном моћи особама које касније нису биле у могућности да отплаћују своје обавезе. У децембру 2008. године, званично је потврђена рецесија у САД, као и у осталим земљама света, која је била још 1929. и трајала до 1934. год.

Европска унија има око 500 милиона становника и 27 земља чланица, само 17 у својим земљама користе евро као националну валуту и зато те земље називамо да припадају „еврозони„. У Унији је неуједначени привредни развој, јер на једној страни имамо Немачку, која је у 2011. години имала преко 2 билиона евра спољнотрговинског промета, а на другој страни имамо Грчку, Бугарску, Румунију, Италију, Шпанију, Португалију и Ирску итд. које имају изузетно велике финансијске – дужничке проблеме у својим земљама. Грчка има око 370 милијарди евра националног дуга. У 2012. години, Агенција „Стандард енд пурс“ снизила је кредитни рејтинг девет земаља Европске уније, што ће још више продужити дужничку кризу у еврозони. Европска унија тражи одређена решења да одржи еврозону, јер у случају распада евра, сигурно би дошло и до распада Уније. Немачка и Француска имају одређена решења за одр-

жавање еврозоне, која воде ка формирање Савеза европских држава (СЕД), са већим правима одлучивања и који би били на чело те државе, као и са већим обавезама држава чланица. Они имају и друго решење, да се Европска унија подели на две целине, и то: група земља које су развијене и друга група, коју чине не развијене земље.

Кључне речи: *Европска унија, евро, еврозона, дужничка криза, светска економска криза, финансије*

Увод

Европска унија настала је на основу оснивачких уговора и амандмана, односно допуне тих уговора који су, такође, усвајале државе чланице. Државе чланице Уније обавезне су да директно гарантују права која су предвиђена за њихове грађане и да се у том смислу налазе под супервизијом као што је Комисија и Суд за људска права. Идеја о уједињењу Европе са заједничким политичким институционалним оквиром је врло стара, јер се елементи политичке, административно-културне уније могу пронаћи још за време Римског царства. После Другог светског рата политички услови су се променили и највећи број земаља западне Европе дефинитивно се определило за демократију и идеју братства и солидарности међу народима. То је створило могућност да се реализују идеје за интеграцију и настанак Европске уније. Идеја о европским интеграцијама настала је у периоду између два светска рата и везује се за име Куденоф-Калергрија и Аристида Бријана. Такође, њеном развоју веома је допринео Винстон Черчил и оснивачи европских заједница – Роберт Шуман, Жан Моне, Спак и Де Гаспери. Политика Европске уније о интеграцијама земаља јужне и југоисточне Европе развија се у складу са намером да се отклони диспарат између богатих и сиромашних земаља. Таква намера била је садржана у Римском уговору из 1957. године, на почетку у оквиру заједничке пољопривредне политике, када се вршила расподела средстава сиромашним земљама. Мастрихтски уговор је додао нови импулс интеграционих процеса европске политике, јер Унија, чак и после Мастрихта, остаје далека за поједине неразвијене земље, као што је наша. Европска унија настала је 7. фебруара 1992. године, потписивањем Мастрихтског уговора и уговора којим је извршено удруживање Европске заједнице, односно раније Европске економске заједнице за угљ и челик и Европске заједнице за атомску енергију. Европска монетарна унија ЕМУ је, 1. јануара 1999. године, увела евро као званичну валуту, чиме је престанак постојања националних валута отклонио сваки девизни ризик у трансакцијама унутар Европске уније и донео велике уштеде због престанка конверзије националних валута. Почетком 2001. године у Немачкој су се мењале две ДМ за један евро, а цене су остале исте.

Светска економска криза траје већ годинама, а већина економских аналитичара повезује њен почетак са великом куповином некретнина у САД, јер су банке одобравале високоризичне кредите са малом отплатном моћи особама које касније нису биле у могућности да отплаћују своје обавезе. Светска економска криза наставаља кретање ка рецесији и у јулу 2007. године у САД долази до кредитних губитака који се повезују са некретнинама које износе између 50 и 100 милијарди УС долара. У августу исте године француска банка ПНБ Парибас прва је подигла своје ка-

мате на кредите, како би смањила кредитну експанзију. У јануару 2008. године и Светска банка предвиђа спорији раст светске глобалне економије, а берзе бележе највећи пад цена акција од 11. септембра 2001. године.

У децембру 2008. године званично је потврђена рецесија у САД, као и у осталим земљама света, која је била још 1929. и трајала до 1934. године. Координирају се акције са пет водећих светских банака света да се са неколико хиљада милијарди УС долара помогне својим банкама. Излаз из рецесије очекује се сваког месеца или година, али на резултате привредног раста и запошљавање у појединим земљама Европске уније мора још да се чека. У светским економским форумима постоје подељена мишљења о томе да ли излаз из рецесије може да се постигне смањењем буџетске потрошње или већим улагањем и запошљавањем грађана.

Више аргумената има друга варијанта, јер са повећаним запошљавањем доћи ће и до веће производње, што указује и на веће профите.

Европска унија има око 500 милиона становника и 27 земаља чланица, а само 17 у својим земљама користи евро као националну валуту, па се каже да припадају „еврозони“. У Европској унији је неуједначени привредни развој, јер је на једној страни Немачка, која је у 2011. години имала 2 билиона евра спољнотрговинског промета, а на другој Грчка, Бугарска, Румунија, Италија, Шпанија, Португалија и Ирска које имају изузетно велике финансијске проблеме у својим земљама. Грчка има око 370 милијарди евра националног дуга, или национални дуг према бруто домаћем производу ове земље (БДП) прелази 160 посто. Италија, такође, има близу 2.000 милијарди евра националног дефицита и према БДП прелази 120 посто. Шпанија, Португалија и Ирска имају велике економске проблеме, са изузетно великом незапосленošћу грађана, која прелази 20 посто радно способних и великим спољним дугом.

У 2012. години, Агенција „Стандард енд пурс“ снизила је кредитни рејтинг девет земаља Европске уније, што ће још више продужити дужничку кризу у еврозони, уз сталну претњу поновног враћање у рецесију, што би имало погубне последице за привреду Европске уније.

Фактори развоја

Европско уједињење има свој правни статус јер су га прихватиле државе чланице, а са друге стране потребно је извршити анализу политике уједињења са целокупним интеграционим процесом.

Садашњи облик интеграција, у ствари, постигнут је посредством конструкције државе нација, јер су само државе чланице имале могућност да стварају институције европских интеграција. На почетку је политика европских интеграција настајала на основама елемената међународног правног субјективитета држава и међународне организације настале вољом тих држава.

Основни елементи институција Европске уније настали су на основу оснивачких уговора и амандмана, односно допуне тих уговора који су, такође, усвајале државе чланице.

Државе су задржавале контролу над тим уговорима, што потврђује чињеница из блиске прошлости када није усвојен европски Устав, нити је успостављена европска федерација, као и када није усвојен Лисабонски споразум у поједине земље чланице.

Тај моменат у делу научних кругова оцењује се као не баш срећан исход, иако је основна сврха била да се изврши револуционарна промена статуса саме Европске уније.

Државе остају главни актери креирања политике у Европској унији, а заједничка политика води се посредством Савета који има карактер међувладиног органа. Зато Унија функционише у контексту Европе нација, односно Европе држава. Уколико је Савет Европе најважнији орган морали би закључити да доминира међувладина структура одлучивања. Поједини аутори истичу да се посредством европске Конвенције успоставља нека врста наднационалног оквира, јер су државе обавезне да директно гарантују права која су предвиђена за њихове грађане и да се у том смислу налазе под супервизијом Комисије и Суда за људска права.

Поред тога, потребно је да се утврди како интеграција у Европску унију постаје важан фактор за све земље у сачињавању одлука унутар оквира садашње институционалне структуре. Није могуће одрећи се постојања сукоба између европеизма, национализма и регионализма, нити да се карактер тих односа мењао кроз историју.

Такође, идеја интеграције у Унију имала је снажан утицај, нарочито пре него што је успостављена Европска унија.

Идеја о уједињењу Европе

Почетна идеја о уједињењу у Европску унију у садашњој организационој структури унутар националних држава везује се за оно време када су биле формирале садашње државе у Европи. Ако погледамо овај политички феномен у садашњости претходно би морали указати на извесне односе између национализма и европеизма као основу за стварање Европске уније.

Међутим, сама идеја о уједињењу Европе са заједничким, политичким и институционалним оквиром је врло стара, јер се могу пронаћи елементи политичке, административне и културне уније још за време Римског царства.

Било је неколико покушаја да се оживе идеје универзализма Римског царства нарочито за време Средњег века. Уколико би у разматрање уврстили, политичке и културне факторе у дугим политичким процесима који су претходили формирању националних држава морали би рећи да је тај процес завршен у 19. веку и у првим декадама 20. века.

То се поклапа са временом када су Немачка и Италија постале независне и када су народи централне и источне Европе могли слободно да врше своје право на самоопредељење.

Тај процес који је, у ствари, довео до стварања националне независности и државног јединства не би се могао одрећи постојање извесне некада минималне врсте интеграције. Она је преживела кроз векове, наравно заснована на различитим мотивационим жељама за уједињењем ради постизања одређених циљева.

После Другог светског рата политички услови су се променили и највећи број земаља западне Европе дефинитивно се определили за демократију и идеју братства и солидарности међу народима. То је створило могућност да се реализује идеја о интеграцији и настанку Европске уније. Та идеологија била је протагонист федералне идеје створене унутар европских држава. И ако је постизање европске федерације још увек далеко, успех ове идеје је евидентан у Европској унији и Савету Европе које су се веома развиле од своје почетне форме и достигле изузетне резултате.

Све западноевропске државе трансферисале су део својих суверених права на Европску унију која има скоро све елементе и креће се у извесном смислу према федерализму. У међувремену су централноевропске и источноевропске државе стартовале у интеграционим процесима као чланице Савета Европе и биле су одушевљене идејом приступања Унији у блиској будућности. Европски федералистички покрет који је био снажан, нарочито на крају Другог светског рата у неколико европских држава играо је веома важну улогу у стварању европског јединства.

Ова идеја добила је своје место кроз валоризацију заједничког културног идентитета и нових вредности, као што су демократија, владавина права, људског достојанства и људских права. При томе треба имати у виду да та идеја није сасвим нова и да је достигла своју кулминацију у другој половини прошлог века. Међутим, идеја европских интеграција настала је у периоду између два светска рата и везује се за име Куденоф-Калергрија и Аристида Бријана. Такође, њеном развоју веома су допринели Винстон Черчил и оснивачи европских заједница – Роберт Шуман, Жан Моне, Спак, Де Гаспери.¹

Ове интеграционе идеје следиле су жеље дугог политичког процеса који је настајао у новом времену и који је требало прогресивно имплементирати. Извесна висока тачка достигнута на овом степену еволуције означена је у преамбули Маастрихтског уговора у којој се каже да се наставља процес који би створио највеће јединство међу народима Европе.

Могући модели интеграција у Европи

Приступање Европској унији има основну намеру да се обезбеди што непосредније учешће грађана држава чланица и да се осигура веће благостање њиховим земљама. У научној теорији утврђено је да постоје најмање три могућа модела интеграција у Европи.

Први је културни модел који се заснива на разликама интеграција идентитета и узима у обзир културне факторе који се врло често разликује од политичких и локалних традиција. Те разлике нису се сасвим изгубиле, нити промениле, упркос вековима политичког уједињења и озбиљних дуготрајних напора да се потпуно елиминишу.

Велики се значај решавања тога питања огледа у томе да постоји додатни фактор који је врло важан на путу постизања што већег јединства европских држава. Њихове разлике су опште признате, утврђене су, али такође укључују разлике у другим бројним културним аспектима. Због тога их је било потребно заштитити и помоћи им да развију сопствену културу, што је доводило до стварања интернационалних земаља.

Овај приступ, типично базиран на култури, паралелан је процесу који је, пре свега, донео формирање националних држава. То је доказ постојања различитих израза осећаја исте припадности који је водио националном уједињењу. У исто време, такав осећај може да доведе до аутономије унутар националне државе са признањем локалних разлика унутар уједињеног националног оквира. То, такође, може да се изрази између концепта аутономије и независности. Обе претпостављене позиције заједништва у правном смислу подвргнуте су активностима различитих фактора независних или аутономних, али без спољног мешања.

¹ Gross, D. Steinherr, A. "Economic Transition in Central and Eastern Europe", Planting the Seeds, Cambridge University Press, London, 2004. p. 9.

Разлика између ова два концепта јесте што право на независност припада државама према међународном праву, а право на аутономију националним заједницама према унутрашњем уставном праву.

Интеграција држава налази се у основи културних интеграција, што укључује надлежност да функционише на основу сопствених норми и да то омогућава одређен степен могућности креирања различитих правних режима унутар јединствене државе.

Посредством права као социјалног феномена исказују се потребе предвиђања неке диференцијације, што је посебно евидентно код локалних заједница где се узимају у обзир различите традиције и обичаји.

Културна диференцијација може се рефлектовати у правилима посебних законских режима у аутономним интеграцијама без постојања националног интереса под претпоставком да национална заједница изражава заједнички поглед.

Из таквих разматрања долази се до става да право на самоопредељење постаје инструмент владања на страни држава. У оквиру тога, да би се заштитила сопствена култура, према међународном праву, аутономија кореспондира у значајном смислу са могућношћу да се постигне посредством стварања нормативне основе за регулисање интеграција и националних односа. Све тенденције се не могу уклопити у оквиру оваквог приступа, јер постоје бројне различите релације између интеграционих тенденција унутар држава чланица Европске уније. Међутим, у сваком случају, овај развој је интересантан у контексту европских интеграција, иако је такав модел био понекад супротан са извесним савременим тенденцијама.

Други модел је административни приступ који је различит од претходног културног и обично има за резултат успостављање интеграција, чак и у земљама без етничких мањина и популацијом потпуно интегрисаном у јединствену националну заједницу.

У овим случајевима разматрање ефикасности независних политичких приступа води понекад преношењу одређених надлежности које укључују право доношења одлука на нивоу локалне администрације и у том случају, уместо да се говори о администрирању, могли бисмо рећи да је реч о реалној аутономији.

Овај приступ био је веома близу ставовима генералне аутономије и ако остају различите аутономије, потребно је нагласити да се у оба случаја захтева преношење надлежности. Оба модела захтевају од политичких институција, које су остале директно у локалним заједницама, концепт локалне одговорности.

То је био један од разлога зашто су чланице уније: Француска, Шпанија и Италија предузеле интеграционе реформе и што су Савет Европе и Европска унија подржале процес интеграција.

У овом случају постиже се већи степен демократије што је основа модела европских интеграција заснованог, осим тога, и на томе да дозвољава народима да директно одређују и контролишу политичке процесе.

Уз коришћење грађанских права, посредством политичких и административних процеса и процедура, што има за резултат да грађани буду задовољни или незадовољни својом владом. Ова форма регионализма требало би да произведе неку врсту политичке ефикасности регионалне власти на плану националног планирања у економским активностима, упркос томе да је оно резервисано за државне централне власти у Европској унији.

У овим пословима у Унији појављују се велики проблеми у вези с начином економског уједначавања територија. Можда је много лакше ограничити културну инте-

грацију са практичног становишта у односу на административну, јер оба модела принципијелно не решавају у довољној мери економске проблеме садашњих и будућих чланица Уније. Овај приступ је економски и јавља се као последица намере да се оствари држава благостања у Европи, што би била практична последица нове улоге администрације постигнуте у процесу интеграција.

Поред тога, и концепт ефикасности различито се третира у земљама чланица Уније, јер имамо економску ефикасност која се може мерити у свакој држави кроз коштања добара. Ефикасност се посматра као политички концепт, а форма ефикасности везана је за употребу адекватних економских, политичких и културолошких показатеља. Према томе, разлике између интеграција у Унију постоје између земаља бивших и садашњих чланица, јер се ограничавају административни финансијски критеријуми афирмације јавних интереса и доношења најефикаснијих одлука за даљи развој. Међутим, јасно је да неки од њих евидентно припадају националној заједници у целини, а други локалним заједницама.²

Трећи модел је економски приступ. Он омогућава да локалне и регионалне власти земаља чланица могу имати ефективни ауторитет и да обезбеде одговарајућу политику фаворизовања раста мање развијених, као и да се обезбеди оздрављење њихових економија када се сусретну са повременим или структуралним кризама.

Овај приступ је присутан у свим модерним државама благостања, јер одлуке се доносе уз сагласност свих држава чланица Европске уније. Зато је и разумљива жеља Уније да пренесе део својих структуралних и економских политика на европски ниво.

Интеграција земаља јужне и југоисточне Европе

Политика Европске уније о интеграцијама земаља јужне и југоисточне Европе развија се у складу са намером да се отклони диспаритет између богатих и сиромашних земаља. Таква намера била је садржана у Римском уговору из 1957. године, на почетку заједничке пољопривредне политике, када се вршила расподела средстава сиромашним земљама.

У Мастрихтском уговору о Европској унији присутна је намера да ова политика промовише општи хармонични развој Уније, како би се смањиле разлике између нивоа развоја различитих земаља чланица. Ова политика Европске уније је кроз уједначавање економског политичког и културолошког развоја земаља чланица утврђена кроз структурни фонд, кохезиони фонд и другим званично постојећим финансијским инструментима. Приступање Европској унији део су заједничке политике потребне да се отклони разлика у њиховом садашњем нивоу развоја и у односу на просек у Унији. Ово није пут који омогућава да се таква интеграциона политика сматра завршеном када све земље јужне и југоисточне Европе буду приступиле Унији, већ треба наставити са планским развојем и економским уједначавањем.

Јединствени европски акт увео је концепт економске и социјалне уједначености, јер јединствено тржиште је захтевало дубљу економску повезаност, а посредством регионалне политике желели су се отклонити проблеми настали као последица либерализације тржишта.

² Уговор о оснивању Европске Уније, Службени лист ЕУ, C-213. 1992. стр. 8.

Европска унија је предузимала веома ограничене мере у директивама које се односе на овај последњи степен европске интеграције; успостављен је Саветодавни комитет власти и неслужбена Скупштина Европске уније.

Мастрихтски уговор је додао нови импулс интеграционих процеса европске политике, јер Унија чак и после Мастрихта остаје далека за поједине неразвијене земље, као што је наша.

Позната је европска политика, која укључује питања надлежности државних власти на пољу економије, културе, јавног здравља, едукације, стручног усавршавања и пројекта за младе. Ове чињенице јасно указују на то да Европска унија треба да има генералне циљеве у складу са европском политиком и општим интересом.

Таква прогресивна институционализација омогућава да њихове локалне власти буду у смислу европске сарадње директно везане са европским институцијама. То не би значило да све државе чланице морају успоставити исте типове власти и економског развоја на њиховој територији. Мале државе, као што је Луксембург, представљају се као јединствене у тим европским институцијама. Поред тога, постоје и друге форме представљања интереса, преко асоцијација градова и других локалних власти. У овом случају, само директна учешћа власти који би носили политичку одговорности за популације може да донесе адекватну одлуку локалних потреба.

Формирање Европске уније

Потписивањем Мастрихтског уговора, 7. фебруара 1992. године, и уговора којим је извршено удруживање Европске заједнице, односно раније Европске економске заједнице, Европске заједнице за угаљ и челик и Европске заједнице за атомску енергију, настала је Европска унија.

Европски парламент, као орган управљања, први пут се јавља у Уговору о оснивању Европске заједнице за угаљ и челик под именом „Заједничка скупштина“. Под истим именом он се јавља у Уговору о оснивању Европске економске заједнице и у Уговору о оснивању Европске заједнице за атомску енергију.³

Циљеви заједничке и безбедносне политике Европске уније су:

- остварење економског и друштвеног напретка, као и високе запослености,
- потврђивање свог идентитета на међународној сцени, посебно остваривање заједничке спољне и безбедносне политике у оквиру које се оквирно креира заједничка одбрамбена политика ради остваривања заједничке одбране,
- побољшање заштите права и интереса народа држава чланица успостављањем грађанске Европске уније,
- одржавање и развој Уније као подручја слободе, сигурности и правде на којем је гарантована слобода кретања у складу са одговарајућим мерама, а што не укида контролу спољних граница, право азила и борбу против криминала,
- испуњавање прихваћених задатака и изградња одговарајућих средстава за обезбеђивање ефикаснијег функционисања институција заједнице,
- конзистентност спољне политике Уније као целине, посебно у области безбедности, економске и развојне политике.

³ Исто.

Наведени циљеви реализовани су у више етапе: у првој етапи створено је унутрашње тржиште мерама које су уклониле одређене разлике, а у наредним етапама вршена је доградња.

Конвенцијом о заједничким органима за све три заједнице, донетој 1957. године, установљена је као заједничка скупштина за све три заједнице и јединствени суд за све три заједнице. На првој седници, одржаној 1958. године, Скупштина је својом резолуцијом променила име у „Европска парламентарна скупштина“ и под овим именом радила до 1962. године, када је резолуцијом Скупштине променила име у „Европски парламент“. Царинске, техничке и пореске препреке које су тада постојале уклоњене су.

У другој етапи, која још увек траје, створена је монетарна унија и јединствено тржиште са јединственом валутом – евром, чију су употребу прихватиле све државе чланице, сем Чешке, Данске, Шведске и Велике Британије.

Међутим, Европска унија могла би се сматрати као изазов егзистенцији држава чланица, јер она и надаље остаје наднационална организација. Поред тога, то би могло да се узме у обзир једино ако би постала федерација, што би било реално, али одлука да ли ће се предузети такав корак припада државама чланицама и њиховим грађанима.

Ова конкретна интерпретација Европе не би се могла означити као реализација утопијске идеје неких европејских визионара која би успоставила Унију без нација. Међутим, таква идеја у духу са правилима Маастрихтског уговора у складу са својим принципима створила је могућност да се створи Унија међу народима Европе у којој ће се одлуке доносити што је могуће ближе интересима грађана.

Европска унија је посебан наднационални и економско-политички облик организације са својствима која су слична, али не и једнака својствима међународне организације и друштава.

Она представља јединствени институционални оквир преко којег државе чланице остварују своје економске и безбедносне циљеве.

Табела 1 – Састав Европског парламента 2011. године

Р. бр.	Држава-чланица	Број чланова
1	Аустрија	17
2	Белгија	22
3	Грчка	22
4	Данска	13
5	Ирска	12
6	Италија	72
7	Луксембург	6
8	Немачка	99
9	Португалија	22
10	Велика Британија	72
11	Француска	72
12	Финска	13
13	Холандија	25
14	Шведска	18
15	Шпанија	50

Р. бр.	Држава-чланица	Број чланова
16	Естонија	6
17	Кипар	6
18	Литванија	12
19	Летонија	8
20	Малта	5
21	Мађарска	20
22	Пољска	50
23	Словачка	13
24	Словенија	7
25	Чешка	20
26	Бугарска	17
27	Румунија	33
У к у п н о		738

(Извор: Протокол о проширењу Европске уније, чл. 2–13. 2010, стр. 16)

Године 2003, на конференцији највиших представника Европске уније у Солуну, усвојен је нацрт Устава Европске уније, који представља један од најзначајнијих предлога за реорганизацију Уније и њено прерастање из међународне организације у сложену државу уједињене Европе.

Одредбама Амстердамског уговора о оснивању Европске заједнице укинута су фузионисани органи три заједнице и дефинисани органи Европске уније, а то су: Европски парламент, Савет, Суд правде, Финансијски суд, Комисија и остали органи европске уније.⁴

На основу Протокола о проширењу Европске уније, број чланова Европског парламента чини 738 чланова изабраних у свакој земљи чланици.

Поступак уласка неке земље у Европску унију почиње формалним подношењем захтева за чланство. После тога, наступа политичка процедура, вођење преговора и они се одвијају у облику међувладиних делегација. Ови преговори одвијају се тако што Комисија Европске уније предлаже позицију Уније, а представници владе земаља-чланица се о томе изјашњавају. Када се та процедура заврши и усагласе ставови, приступа се писању уговора о приступању, који подлеже ратификацији влада, код обе уговорне стране. У име Европске уније уговор усваја Савет, а за усвајање претходно је потребна сагласност Европског парламента. Ако се овај уговор ратификује у Савету и Европском парламенту даје се земљама-чланицама и држави која је ушла у процедуру за чланство у Унију. Ратификација уговора у земљама-чланицама се углавном одвија у парламентима, а само изузетно се организује референдум. Ако прође вишеструку ратификацију, уговор ступа на снагу и земља-кандидат постаје пуноправни члан Европске уније. Отварање преговора са неком земљом не значи да ће бити примљена у Унију. Преговори се увек одвијају тако што свака земља преговара појединачно, и напуштена је идеја да земље групно преговарају са Европском унијом, јер свака земља има одређене специфичности.

⁴ Амстердамски уговор, Службени лист ЕУ, С-112. 2001. стр. 18.

Светска економска криза

Светска економска криза траје већ годинама, а већина економских аналитичара повезује њен почетак са великом куповином некретнина у САД, јер су банке одобрале високоризичне кредите са малом отплатном моћи особама које касније нису биле у могућности да отплаћују своје обавезе.

Ако посматрамо историјски развој финансијске кризе види се да јула 2007. године у САД имамо кредитне губитке који се повезују са некретнинама које износе између 50 и 100 милијарди УС долара. Одмах у августу 2007. године француска банка ПНБ Парибас прва је подигла своје камате на кредите, како би смањила кредитну експанзију. У јануару 2008. године и Светска банка предвиђа спорији раст светске глобалне економије, а берзе бележе највећи пад цена акција од 11. септембра 2001. године. У децембру 2008. године званично је потврђена рецесија у САД, као и у осталим земљама света (као што је то било још 1929. и трајало све до 1934. године). Координирају се акције са пет водећих светских банака света да се са неколико хиљада милијарди УС долара помогне банкама.

У 2009. години долази до благог почетка опоравка на светском финансијском тржишту, које је сада у највећој кризи у протеклих осам деценија. У скоро свим земљама света присутно је велико отпуштање радника и пад производње.

Почасни професор *Massachusetts Institute of Technology* Пол Самјеулсон, који сада има 93 година, добитник је Нобелове награде за економију за 1970. годину, анализирајући садашњу финансијску кризу у свету истиче да је његово искуство више вредно данас него пре годину дана, јер је економском политиком почео да се бави 1932. године, када је рецесија увелико бацила на колена читав свет.⁵ Он каже да је постао поборник централизма у економији од самог почетка каријере, иако је критиковао централистички систем планирања присутан у социјалистичким државама. Међутим, и тада, као и данас, то не значи да државе у економији не играју одлучујућу улогу.

Сада сви схватају да, супротно претходном уверењу, проблем светске економске кризе не може да буде решен без учешћа владе сваке земље.

Данас опет прихватамо Кејнсову теорију, по којој пореска политика и дефицитна потрошња имају главну улогу у вођењу тржишне економије, како у развијеним, тако и у неразвијеним земљама света.

Он даље истиче да је ово најгора ситуација у светским финансијама, па и у економији у којој су се САД и остале земље света нашле од Другог светског рата. Јасно је да ће светској економији бити потребно много времена да се опорави од последица рецесије, без обзира на велику дефицитарну потрошњу којој владе прибегавају.

У 2009. години долази до благог побољшања на светском финансијском тржишту, а у другој половини исте године САД, Јапан и поједине земље Европске уније излазе из рецесије са благим порастом бруто домаћег производа (БДП). Али, и поред тога, присутно је велико отпуштање радника и велика незапосленост у САД, Јапану, као и у Европској унији, у којој има око 22 милиона незапослених радника или 9,2 посто, а долази и до пада производње у скоро свим земљама света.

⁵ Samjeulson P, *Global Economic*, Jon Willey and Sons, New York, 1970, p. 10.

Предвиђања по којима ће се светска привреда делимично опоравити у другој половини 2009. нису била реална, већ би се то могло догодити 2012, а можда и чак 2014. године, јер је потребно пуно времена да се поврати поверење у финансијски систем.

Већина наших економских аналитичара дају одређена решења, којима би се у наредном периоду избегао економски колапс, и то по следећем редоследу: у кратком року спасавати, у средњорочном регулисати, а на дуге стазе реформисати.

Суочени са глобализованим финансијским тржиштима који, ослобађајући се државних и међународних контрола, практично делују у правном вакууму, мора се успоставити глобални надзор кроз нови систем регулација, непобитног легитимитета, националног и интернационалног.

Неопходно је фокусирати се на спекулативне фондове и пореске рајеве у појединим земљама света где се скрива светско богатство.

Најновији извештај „*Merrill Lynch*“ о глобалном богатству и његовој дистрибуцији, показује да 95.000 људи у свету располаже са 13,5 хиљада милијарди долара, што је више од четвртине укупног богатства произведеног у свету у току 2007. године. То значи да нам треба нови светски модел расподеле богатства. Учешће плата запослених у БДП се смањивао у протеклих 30 година, па је неопходно више праведности у расподели прихода између рада и капитала.

Поред тога, мораће се увести нови рачуноводствени стандарди који ће убудуће онемогућити банкама злоупотребе. Кредитни крах банака проузроковао је светску економску кризу, која се прво појавила још 2007. године, чија је последица незадрживи пад цена хартија од вредности на светским финансијским тржиштима и на берзама, пад бруто друштвеног производа и изузетно велика незапосленост.

Дужничка криза у земљама еврозоне

Европска унија има око 500 милиона становника и неуједначени привредни развој, јер на једној страни је Немачка, која је у 2011. години имала два билиона евра спољно-трговинског промета, а на другој Грчка, Бугарска, Румунија, Италија, Шпанија, Португалија и Ирска које имају врло велике финансијске проблеме у својим земљама.

Грчка има око 370 милијарди евра националног дуга, или национални дуг који према бруто домаћем производу те земље (БДП) прелази 160 посто; Италија такође има близу 2.000 милијарди што значи да национални дефицит према БДП прелази 120 посто. Шпанија, Португалија и Ирска имају изузетне економске проблеме, са изузетно великом незапосленошћу грађана и великим спољним дугом.

Немачка последњих година тврди да је сигурна за инвеститоре. Међутим, управљање њеним државним буџетом није баш тако квалитетно, јер је национални дуг пробио прописане лимите који важе у Европској унији. Истиче се да је Немачка сигурно уточиште за капитал целог света, пошто све земље имају велико поверење у квалитет економије и фискалну политику ове земље. Настанак велике светске економске кризе пре четири године, а нарочито крајем прошле године, указује на то да су сумње међународних инвеститора биле оправдане, и да у Унији треба улагати само у хартије од вредности Немачке. То је утицало на масовну распродају хартија од вредности у Финској и Аустрији и куповину немачких државних обвезница. Када се приказују кретања неких

битних економских показатеља у овој земљи, види се да национални дуг према БДП већ прелази 80 посто, што у поређењу са појединим чланицама Европске уније то износи око просека. Такође, Луксембург је земља чланица Уније која има најповољнији однос националног дуга БДП који износи свега 20 посто.

Немачка, као земља са најразвијенијом привредом од земаља у Европској унији, очекује дефицит од 1 посто у 2011. години. Насупрот томе, та земља очекује 26 милијарди евра (то износи око 35 милијарди УС долара) нето задужевања у 2012. години, што износи повећање од неколико милијарди евра у односу на 2011. годину.

На основу Уговора из Мастрихта постоји обавеза за земље чланице за уравнотежење буџета. За постизање тог циља све земље чланице Уније потребно је да остваре буџетски вишак, што представља разлику између државних прихода без новог дуга и јавне потрошње без трошкова сервисирање стварног дуга. Ако је примаран салдо у плусу, пружа се могућност држави да покрије своје трошкове, као и отплату дугова. У случају да је примарни салдо негативан, тада се земља суочава са плаћањем свих својих страних дуговања, као и нове позајмице, односно задужевања. У садашњем стању задужености појединих земаља еврозоне примарни салдо постао је веома битан у програму финансирања изузетно великих дефицита Грчке, Португала, Италије, Ирске и Шпаније.

Познато је да у Европској унији од 27 земља чланица, само 17 у својим земљама користе евро као националну валуту и зато те земље називамо да припадају „еврозо-ни“. Европска монетарна унија ЕМУ је 1. јануара 1999. године увела евро као званичну валуту, чиме је престанак постојања националних валута отклонио сваки девизни ризик у трансакцијама унутар Европске уније и донело велике уштеде због престанка конверзије националних валута. Почетком 2001. године у Немачкој мењале су се две ДМ за један евро, али у тој земљи цене су остале исте као у време када је немачка марка била средство за плаћање, тако нпр. оно што је коштало две ДМ, после увођење евра, коштало је два евра. То је утицало да су становници Немачке имали изузетно велики притисак на куповну моћ, јер су цене практично дупло повећане. На тај начин створене су основе за постепену интеграцију европских финансијских тржишта.

У своју финансијску подршку, земље донатори из еврозоне очекују од земља примаоца помоћи да у наредним годинама остваре вишкове у својим буџетима. Поставља се питање не само да је неопходно већ да ли је то изводљиво у земљама које су у тоталном распаду свог финансијског система, као што је случај са Грчком.

Овој земљи стално прети финансијски државни банкрот и немогућност плаћања дуговања према иностранству. Европска унија тражи одређена решења да одржи еврозону, јер у случају распада евра сигурно би дошло и до распада Уније. Немачка и Француска имају нека решења за одржавање евро зоне, која воде ка формирању Савеза европских држава (СЕД), са већим правима одлучивања, као и са већим обавезама држава чланица. Они имају и друго решење, да се Унија подели на две целине, и то: група земља које су развијене и друга група, коју чине неразвијене земље. Међутим, то је доста далеко, јер за то је потребна промена Мастрихтског уговора и осталих документа о оснивању Европске уније, а садашња дужничка криза у еврозони не може да чека. То је дуга процедура око измене тих докумената, а садашња дужничка криза тражи решења која морају одмах да показују одређене позитивне резултате, јер рецесија не чека.

Крајем 2011. године поједине чланице Европске уније усвојиле су план за сузбијање неликвидности у државним буџетима у државама чланица. Велика Британија била је једна од земља која се супротставила плану за контролу и забрану де-

фицита државног буџета преко одређеног процента у односу на БДП, као и кажњавање оних које не поштују договор који је предложила Немачка и Француска и који се назива „Меркел – Саркози“ план. У 2012. години (13. јануара) Агенција „Стандард енд пурс“ снизила је кредитни рејтинг девет земаља Европске уније, што ће још више продужити дужничку кризу у еврозони. Кредитни рејтинг је снижен Аустрији, Француској, Словачкој, Словенији, Малти, Италији, Шпанији, Португалији и Кипру. Ово смањење кредитног рејтинга директно ће утицати на могућност ових земаља да се задужују, као и на вредност евра, који је пао у односу на УС долар.

Европска валута – евро сад се налази на најнижем нивоу у последњих 17 месеци и сада вреди 1,265 америчких долара, што је пад од 1,1 одсто у једном дану.

Највиши ниво кредитног рејтинга задржале су Немачка, Холандија, Финска и Луксембург, а једино Немачка има стабилну перспективу.

Садашњи кредитни рејтинг земаља Европске уније изгледа тако да је Француској и Аустрији, рејтинг снижен са ААА на АА+ с негативном перспективом. Затим, смањење вредности кредитног рејтинга обухватило је Белгију „АА“, Естонију „АА-“, Шпанију, Словачку и Малту „А“, Италију и Ирску „БББ+“, Кипар „ББ+“, Португал „ББ“, и на крају Грчку „ЦЦ“.

Кредитна агенција „Стандард енд пурс“ саопштила је да је одлуку донела због процене да може да се продуби дужничка криза у еврозони, јер ће повећати трошкове задуживања.

Према писању лисабонског дневника „Диарио де Ноцитиос“, највећа европска компанија у области стратешког консалтинга „Роланд Бергеа Стратеџик Консалтанс“ обавља преговоре са неколико финансијских институција унутар Европске уније, као и у Швајцарској ради обезбеђења око 300 милиона евра за формирање Европске рејтинг агенције. Формирање ове агенције требало би да буде одговор на смањење кредитног рејтинга земаља Уније, као и да обезбеди већу јавност рада и да се равноправно носи са три велике америчке агенције за кредитни рејтинг: „Стандард енд Пурс“, „Мудис“ и „Фич“.

Према „Роланд Бергер-у“ оснивање европске рејтинг агенције утицало би на превазилажење проблема у раду светских рејтинг агенција, а посебно сукобе интереса који постоје у садашњој еврозони и тренутном финансијском систему Уније.

Крајем јануара 2012. године, у Бриселу су шефови 25 од 27 чланица држава Европске уније договорили нови уговор о буџетској одговорности у Унији, на који нису пристали само Велика Британија и Чешка.

Овај уговор настоји да заустави дужничку кризу у Унији и даје право да европске институције контролишу буџете земаља потписница. То ће у перспективи повећати буџетску дисциплину и спречити да државе чланице више троше од оног износа који им је одобрен. У случају да нека држава чланица не буде поштовала овај договор, предвиђене су одређене санкције које гарантују фискалну дисциплину.

Закључак

У 2012. години (25. и 26. јануара) у Давосу је почело Светски економски форум уз присуство 2.600 учесника из 96 земаља, 41 шефа државе, 1.400 бизнис-лидера, 209 политичара и 510 представника невладиних организација и трговинских синди-

ката. Оснивач Светског економског форума Клаус Шваб истакао је своје мишљење да капитализам у садашњем стању није добар и поздравио је идеју критичара тог друштвено-економског поретка, који желе да га поправе и унапреде. Његов антикапиталистички став изазвао је чуђење, јер је он познат као заговорник слободног тржишта, који је посветио свој живот окупљању пословне и политичке елите у Давосу (швајцарски зимски центар) ради разматрања глобалне економије. Пре почетка рада овог форума, објављени су резултати истраживања, који показују песимизам директора светских компанија и корпорација који имају све мање поверења у пословни свет и политичке вође. Овај скуп бројних директора водећих светских компанија признаје да капитализам увећава неједнакости, али сматра да је тај поредак ипак бољи од сваке алтернативе. Најбогатији тврде да не постоји други систем од капитализма који је више унапредио човечанство, али да су времена тешка и да нема оправдања за глобално смањење помоћи најсиромашнијима у свету.

Велика Британија изјаснила се против идеје увођења планираног пореза на финансијске трансакције у Европској унији, који би утицао на укидање пола милиона радних места. На тај начин, у име социјалне заштите у Европској унији, промовишу се непотребне мере које оптерећују пословање држава и уништавају радна места.

Немачка је на овом форуму показала одлучност да у потпуности одигра водећу улогу у борби са дужничком кризом у еврозони, али сматра да постоји велика неравнотежа у конкурентности земаља чланица. Ова земља такође сматра да ситуација у Грчкој може да се сматра као посебан случај у којем, упркос свим напорима, ни Грци ни међународна заједница нису успели да стабилизују ситуацију и да је банкрот те земље веома близу.

Литература

1. Амстердамски уговор, Службени лист ЕУ, С-112. 2001.
2. Gross, D. Steinherr, A. „Economic Transition in Central and Eastern Europe“, Plating the Seeds, Cambridge University Press, London, 2004.
3. Протокол о проширењу Европске уније, Сл. лист ЕУ 12–13. 2010.
4. Samjelson P, Global Economic, Jon Willey and Sons, New York, 1970.
5. Уговор о оснивању Европске уније, Сл. лист ЕУ, С-213. 1992.